

Een gemeentelijk monument tussen 2 Rijksmonumenten

Een Landhuis en schuurtje met fraaie metselwerkdetails aan de Poeldijkseweg 1 te Monster

In de rubriek 'De Westlander en zijn moNument' staan karakteristieke en herkenbare bouwwerken in Westland centraal. Zowel het verleden als het heden worden in deze artikelen belicht; vandaar 'moNument'. De karakteristieke woning op de hoek van de Zwartendijk trok al langer onze aandacht. Een verkorte versie van dit artikel stond in Het Hele Westland van 3 april 2019.

door Piet van der Valk

Op de hoek van de Zwartendijk en de Poeldijkseweg op nr. 1 staat een opvallende en ook een bijzondere woning. De woning valt op door uitzonderlijk fraai metselwerk in de voor- en achtergevel, de wit houten serre met balkon aan de zuidwest gevel en ook door de rijke decoraties in de vorm van 77 glas in loodramen. De aparte

plafondschildering in de entreehal, met een specifieke verwijzing naar de druiventeelt, maakt het af. De opdrachtgever was Theodorus Josephus (Theo) van der Knaap 1874-1937, een druiventeler en hij was gehuwd met Adriana Margaretha Vollebregt 1879-1941. Hun dochter Adriana Maria huwde tijdens de bouw met Cees Damen en zij betrokken de tegenoverliggende woning Emmastraat 1, deze was net opgeleverd en gebouwd door dezelfde aannemer. Die woning staat nu leeg zal binnenkort

Achterzijde van de woning

worden afgebroken om plaats te maken voor de nieuwe rotonde op de hoek van Zwartendijk en Poeldijkseweg (zie foto pag 3). De woning van Theo zal een van de eerste in het Westland zijn geweest, die was voorzien van een centrale verwarming. Het systeem met dikke en wat dunnere pijpen is nog steeds gebaseerd op natuurlijke circulatie door het pijpen-stelsel met vooroorlogse radiatoren en kranen. Maar het echtpaar heeft er niet zolang van

kunnen genieten, hun jongste zoon Philippus Jacobus (Philip) 1906 en zijn vrouw Wilhelmina Elisabeth (Mien) Kester 1911 werden de volgende bewoners. Mien is daar, toen haar man kwam te overlijden, tot 1984 blijven wonen.

Bouwer

De woning was gebouwd door de Monsterse timmerman-aannemer Cornelis Johannes (Jan) van der Zalm. Jan werkte voor de bouw van deze woning samen met metselaar Gerardus Heskes uit Monster.

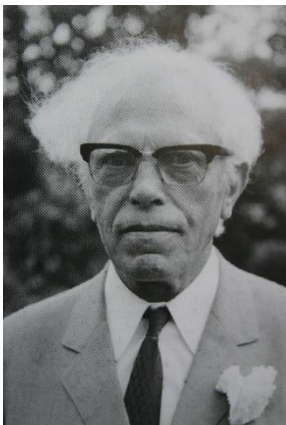
Op een van de foto's van de Internetversie staan deze vakmannen op de voorgrond, Jan met hoed en Gerard met pet. Maar ook de schilder van Rest hoort bij de relaties, die elkaar bij de bouw van dergelijke woningen vaak troffen. De begane grondvloer van de woning werd een stuk hoger aangelegd omdat Theo last had van astma en het huis hierdoor droger zou blijven. Dit zou een gunstige invloed op z'n gezondheid hebben gehad, vertelt Maarten van der Zwan 1941, de huidig eigenaar van de woning. Maarten was wethouder van de gemeente Monster en Westland. Hij woont er sinds 1984 aanvankelijk met z'n vrouw Christie 1941-2016. Maar Maarten verloor zijn vrouw begin 2016. Als door een bizar toeval verloor Nel Beekhuizen, uit hun vriendenkring, diezelfde tijd haar man en zo zijn Maarten en Nel nu met elkaar om hun leven samen verder te vieren.

Maarten was wethouder van de gemeente Monster en Westland. Hij woont er sinds 1984 aanvankelijk met z'n vrouw Christie 1941-2016. Maar Maarten verloor zijn vrouw begin 2016. Als door een bizar toeval verloor Nel Beekhuizen, uit hun vriendenkring, diezelfde tijd haar man en zo zijn Maarten en Nel nu met elkaar om hun leven samen verder te vieren.

Architect

Eindeloos zoeken gedurende de afgelopen 2 weken heeft er gelukkig nog toe geleid dat met 99% zekerheid kon worden vastgesteld, dat het ontwerp in 1929 door architect Jan van Vliet 1900-1991 uit

Veur werd gemaakt. Veur en Stompwijk vormen sinds 1938 de toen nieuwe gemeente Leidschendam. Het onderzoek werd zeer belemmerd doordat de online site van de gemeente Westland voor de bouwdoSSIers op dit moment hopeloos slecht werkt. Onverklaarbare errors, het gevraagde werd soms niet geopend of zat onder een verkeerd kopje, ook adressen klopten vaak niet, en wanneer je al bij een tekening uitkwam bleken de essentiële gegevens te zijn afgeplakt uit privacyoverwegingen, naar we aannemen. Bij de gemeente Monster brandde rond 1975 het archief af en met een beetje geluk, kwam er toch een half afgebrand A5je in beeld, waarbij de naam van opdrachtgever of architect de vlammenzee helaas niet had overleefd. Uiteindelijk kon aan de hand van de tekenstijl

van een van de bouwkundig tekenaars worden vastgesteld dat die voor drie panden gelijk waren en toen voor twee ervan bleek dat het een Jan van Vliet was, kon de vlag uit. We hadden een soort van “grafologisch” resultaat. Jan van Vliet kenden we al van de gele woning met de Nonnenkap aan de Emmastraat in Monster en de Spekslager in Poeldijk. Hij ontwierp veel woningen met name in Monster, Poeldijk, Honselersdijk, Kwintsheul en voormalig Wateringen. Jan van Vliet (1900-1991) was een boerenzoon, geboren in Huize Vlietlust uit 1834. Deze woning was gelegen aan de Vliet te Leidschendam. Hij begon zijn levenswerk met zelfstudie, tijdens het hoeden van de schapen op de boerderij van zijn vader. Later vervolgde hij zijn opleiding aan de Mathesiuschool in Leiden. Hij was door zijn achtergrond een architect die uitvoeringsproblemen vaak erg praktisch wist op te lossen. Het architectenbureau bestaat nog steeds: zijn zoon Jan F. van Vliet nam het in 1965 over en kleinzoon Jan J. deed dat weer in 1998. Het werk van Jan van Vliet was expressionistisch, waarbij duidelijk werd gekeken naar de Nieuwe Haagse School-architecten als Co Brandes, maar ook met Adriaan Dessing had hij contact. De karakteristieke dakvormen, siermetselverbanden vaak aangevuld met keramische tegels zijn typerend voor zijn stijl. Door het succes, dat het verschijnen van het boekwerk over Architect Adriaan Dessing teweeg bracht, zijn de voorbereidingen om ook zo'n boekwerk te maken over Jan van Vliet in volle gang. Wij doen hierbij ook een oproep aan de lezers van dit artikel om uzelf te melden wanneer u een Jan van Vliet woning bezit en/of erin woonachtig bent. U kunt dat doen door een bericht naar het onderstaand e-mailadres te sturen. Uw privacy is een duidelijk punt van overleg bij een eventuele publicatie.

Fruitmuren

Zowel langs de Zwartendijk ten zuiden, als aan de Poeldijkseweg ten noorden van deze woning staan Rijksmonumentale fruitmuren en beiden verkeren nog in redelijke staat. Ze geven de link naar het Westlandse verleden, wanneer het 't verleden van deze tuinderswoning en de Westlandse tuinbouw betreft. Het is het erfgoed dat onze Streek bijzonder maakt, waarmee we ons hier onderscheiden van de rest van Nederland en waar we veel meer mee zouden kunnen doen. Het Westland stond vol met dergelijke muren waartegen fruit, als druiven, perziken, pruimen en abrikozen, werd gekweekt. Die muren werden zodanig op de zon gebouwd dat de muur opwarmde en deze warmte kon vasthouden, om die in de nacht weer af te staan aan de lucht rond de fruitbomen. Tevens zorgden de muren voor luwte in de tuin. Door het op deze wijze nieuw ontstane gematigde klimaat, ten opzichte van de bredere omgeving, liepen de fruitbomen wat eerder uit en kwamen ze ook sneller tot productie, waar het uiteindelijk om te doen was. Zo'n muur was eigenlijk een eenvoudige uitvoering van een zonnecollector. Zeker toen daar rond 1860 ook nog schietramen op kleine afstand schuin tegen werden gezet.

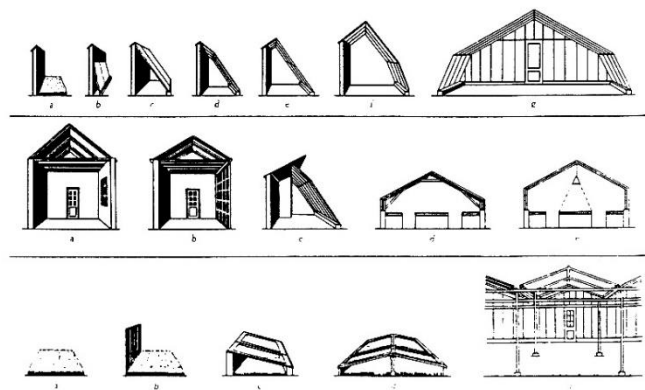

Schietramen zijn opgebouwd uit losse houten raamlijsten, verdeeld in kleine ruitjes, met een totaalmaat van ongeveer 1,68 meter hoog x 1,20 meter breed. Hierdoor werd het fruit nog beter beschermd tegen de weersinvloeden en vervroegde de productie wederom.

Tuinbouw

De telers zagen steeds massaler deze voordelen in en zo ontwikkelde zich later ook de muurkas. En door twee halve muurkassen tegen elkaar te plaatsen ontstond de zogenaamde A-kas, naar het voorbeeld van de Belgische kassen in Hoeilaart, die waren ontwikkeld door Felix Sohie. Hij legde rond 1862, de grondslag van de druiventeelt onder glas. Handige Westlandse telers en kassenbouwers bezochten de streek daar, bestudeerden deze kassen en ontwikkelde hierop de Westlandse modellen door. Op deze wijze kon er hier een totale tuinbouwcomplexontwikkeling ontstaan. Een die zich tot op de dag van vandaag nog steeds uitbreidt. Daardoor inmiddels een wereldwijde bekendheid geniet en waar een steeds groter groeiende groep van de mensheid enorm van profiteert. Voedsel telen van hoge kwaliteit, onder bijna ideale omstandigheden in voorspelbare hoeveelheden op locaties waar bevolkingsconcentraties zijn. Dat is het resultaat van anderhalve eeuw goede onderlinge aanvullende samenwerking. Laten we hopen dat den Haag zich dat ook realiseert en daar letterlijk en figuurlijk voldoende ruimte laat.

Figuur 5-1 *Ontwikkelingslijnen in de kassenbouw. Van den Muyzenberg, 1954.*

Schema, voorstellende de ontwikkeling van de kas uit muur, orangerie of zaaiBED.

Druivenkas a. Muur b. Muur met ramen c. Muurkas d. Lessenaar e. Kopkas f. Dubbele kopkas o. Druivenkas op terrein	Kasontwikkeling a. 16e eeuw. Schuur geen glas! b. 17e eeuw. Orangerie tweezijdig glas c. 18e eeuw. Muurkas (twee à driezijdig glas) d. 19e eeuw. Tweezijdige kas (alzijdig glas) e. 20e eeuw. Kas met kunstlicht	Warenhuis a. Bed b. Zonnescherm van rietmat c. Enkele (eenzijdige) bak d. Dubbele (tweezijdige) bak e. Warenhuis

Status

Tot slot werden de druivenmuren als best bewaarde exemplaren, zoals dat uit het gemeentelijk register blijkt, op 15 april 2002 als Rijksmonument onder de nummers 525136 en 525135 in het Rijksregister opgenomen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

De woning, werd op 14 juli 2009 aangewezen als gemeentelijk monument van de gemeente Westland.

Wilt u reageren dit artikel of bent u bezitter of bewoner van een monument? Mail dan naar pamvdvalk@gmail.com. Deze rubriek kwam tot stand in samenwerking met de Monumentencommissie van gemeente Westland. Bronnen: Internet, De Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, het Historisch Archief Westland, Het Streekmuseum te Honselersdijk, de website van de gemeente Westland, fotoboek van de werken van C.J. van der Zalm en Maarten van der Zwan.